

בחציצה בבית הסתרים במקום ספק. ובמיוחד כאן, שיש חזקה שניקרה את שיניה היטב, וא"כ מסתבר ששיירי המאכל היו במקום בו אינם

סימן ל

אם האוסרת על בנה להיפגש עם אביה

"זיובח זבחים לאלהי אביו יצחק" – שחייב בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו. לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם.

ומכאן משמע שאדם חייב גם בכבוד אבי אביו. בספר לוית תן (פר' ויגש, מובא בקיצור בשו"ת רעק"א סי' ס"ה) דחה ראייה זו. שהרי שם אביו נהרג ע"י סבו, ולכן אינו חייב בכבוד סבו. שכן רק כשאביו חי הוא חייב בכבוד סבו, ולא כשאביו מת.

ובעינים למשפט (מכות שם ציון ס') כתב שמדברי רש"י במכות אין ראייה. שכן שם מדובר במקרה שהנכד גואל את דם אביו מאבי אביו. וא"כ זה שהוא הורג את אבי אביו הוא רק משום כבוד אביו, ולכן הוא פטור שם מכבוד אבי אביו. אבל במקום שבו אין התנגשות בין כבוד האב לכבוד הסב – האדם חייב בכבוד סבו ג"כ. עוד יש לומר שדווקא שם אין הבן חייב בכבוד אבי אביו, שכן אבי אביו רוצח הוא, שהרג את אביו, ורשע – אינו חייב בכבודו (שו"ע שם סעי' י"ח בהג"ה).

בביאור הגר"א (יו"ד סי' ר"מ ס"ק ל"ד) הביא ראייה לכך שאין הנכד חייב בכבוד סבו, מהגמרא בסוטה (מ"ט ע"א), שם נאמר:

רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר בריתיה. כי גדל, אמר ליה: אשקיין מיא. אמר לו: לאו בריך אנא. והיינו דאמרי אינשי: רבי, רבי (רש"י: גדל גדל אותי). בד ברתך אנא (רש"י: ואין עלי לכבודך כבוד).

והביא הגר"א מכאן ראייה שלפחות בני בנות אינם חייבים בכבוד אבי אביו, אע"פ שבני בנים יתכן שחייבים. וכתב שבני בנים הם כבנים, אך

ראשי פרקים

שאלה

- א. כבוד אבי אביו וכבוד אבי אמו
- ב. מצוות "ואהבת לרעך כמוך"

תשובה

שאלה

אמו של אדם אוסרת עליו להיפגש עם הוריה, שהם סבו וסבתו. האם הוא חייב לשמוע בקולה?

א. כבוד אבי אביו וכבוד אבי אמו

נפסק בשו"ע (יו"ד סי' ר"מ סעי' כ"ד בהג"ה):

יש אומרים דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהר"ק שורש מ"ד). ואינו נראה לי, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו.

כל הפוסקים שפסקו שאין אדם חייב בכבוד אבי אביו הביאו ראייה מרש"י (מכות י"ב ע"א) שאינו מוזהר על כבוד אבי אביו. וכך נאמר בגמרא (שם):

תני חדא: אב שהרג, בנו נעשה לו גואל הדם. ותניא אידך – אין בנו נעשה לו גואל הדם... לא קשיא:

הא בבנו, הא בבן בנו.

ומפרש רש"י (ד"ה ח"ג):

...והא דתניא בנו נעשה לו גואל הדם, בבנו של הרג קאמר, שהוא בן בנו של דוצח, ואינו מוזהר נל כבוד.

מאידך מביא הרמ"א ראייה להיפך, מהמדרש (בר' פר' צ"ד פ"ה) המובא בפירוש רש"י בפרשת ויגש (בראשית מ"ו א' ד"ה לאיליה):

סוף המצב הזה הוא עובדה קיימת, ועל הבן להתחשב ברגשותיה כשם שהוא מתחשב ברגשותיו של סבו.

אבל יש לומר שאם הסב אינו אדם רשע, הרי הסירוב של האם לכך שבנה ייפגש עמו הוא לא מוצדק. וא"כ בהחלט יש לומר דדמא דההוא גברא סומק טפי מדידה לענין זה. צא וראה מה עלתה לנו בגלל קמצא וברקמצא, שהחריבו את היכלנו והגלו אותנו לבין האומות. וק"ו כשמדובר בכבוד סבו, שהרי אמו עצמה חייבת בכבוד אביה. וכיצד יכולה לאסור על בנה לראות את אביה ולכבדו? ועל שו"ת הרא"ש (כלל ט"ו סי' ה', מובא בערוה"ש סי' ר"מ סעי' ל"ה) שאב שציוה את בנו שלא לדבר עם פלוני ושלא ימחל לו על מה שעשה לו, והבן רצה להתפייס עם אותו פלוני – אין לו לחוש לצוואתו של אביו, שהרי אסור לשנוא אדם מישראל אא"כ ראהו עובר עבירה, שאז רשאי לשנאו (עי' פסחים ק"ג ע"ב). ומכיון שבהוראה זו אין האב "עושה מעשה עמך", אין חובה לכבדו בכך.

תשובה

למעשה נראה שהדין תלוי בסיבה לכך שהאם שונאת את אביה כל כך: אם אביה נהג ברשעות עד כדי כך שהיא פטורה מלכבדו (עיין שו"ע יו"ד סי' ר"מ סעי' י"ח בהג"ה) – א"כ גם הנכד פטור מלכבדו, ואזי הוא חייב לשמוע בקול אמו. אך אם הסיבה אינה מוצדקת כל כך, אלא שהיחסים ביניהם הורעו בגלל דברים שהיו ביניהם – נראה שהדין שונה: אמנם כבוד האם גדול מכבוד הסב, והנכד חייב להעדיף את אמו על סבו. אך מכיון שגם היא חייבת בכבוד אביה, ורצונו של הסב הוא לראות את נכדו, ויש בכך מצוות "ואהבת לרעך כמוך" – מסתבר שאין האם רשאית למנוע מבנה מלראות את סבו. ואעפ"כ העצה הראויה היא שהבן לא יפגע באמו ולא ירגיז אותה, אלא יפגוש את סבו בסתר ובאקראי, כך שאמו לא תדע על מידת הקשר שביניהם.

בני בנות אינם כבנות. הגר"א מביא לכך עוד ראיה, מהמדרש (ב"ר פ' צ"ד פי"ו):

"בניו ובני בניו" – אמר ר' יהודה בר אלעי: בני בניו, הרי הם כבנים; ובני בנות אינן כבנים. ועפ"י זה הכריע הגר"א כדעת המהרי"ק, ולא כרמ"א.

ובשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' צ"ד) הוכיח מהסוגיא בסוטה ומפירוש רש"י שם שבן הבת חייב בקצת כבוד כלפי סבו. וכפי שכתב הש"ך (ס"ק כ') בענין כבוד חמיו. שכן רש"י לא כתב שאין עליו לכבדו כלל אלא שאין עליו לכבדו כבן. ומסתבר שכבוד הסב הוא מכוח כבוד בתו, שהיא אמו של הנכד. ומכיון שחייב בכבוד אמו, חייב במקצת בכבוד אבי אמו. ומכאן שאם אמו מתנגדת, אין עליו מצוה לכבד את אבי אמו.

ג. מצוות "ואהבת לרעך כמוך"

אך אפילו אם נאמר שבן הבת אינו חייב בכבוד סבו; אם הסב רוצה לראות את נכדו – ודאי שיש מצוה למלא את בקשתו משום "ואהבת לרעך כמוך". והרי התירו לערב עירוב תחומין ולצאת לחו"ל כדי לראות את פני חברו (עירובין ל"ז ע"א, שו"ע או"ח סי' תט"ו סעי' א', משנ"ב סי' תקל"א ס"ק י"ד). וק"ו שיש חשיבות גדולה בכך שהנכד יראה את פני סבו.

ולפי זה צ"ע מה יהיה הדין כשאם אוסרת על בנה לראות פני אדם שאינו קרובו, המעוניין לראותו. ונראה שאם הבן מקיים בכך מצוה, אין אמו יכולה למנוע זאת ממנו. שהרי אפילו אם אמר לו אביו שלא יקיים מצוה מדבריהם, הדין הוא שלא ישמע לו. וק"ו כאשר מקיים בכך מצוות "ואהבת לרעך כמוך", שהיא מהתורה.

אמנם היה מקום לומר שאין אדם מצווה לגמול חסד עם ראובן במקום שהדבר גורם נזק לשמעון. ואף כאן, אם עשיית נחת רוח לסב גורמת מורת רוח לאם, מדוע שתהיה בכך מצוה משום "ואהבת לרעך כמוך"? מאי חזית דדמא דידיה סומק מדידה? ואף שיייתכן שהיא לא נוהגת כשורה בכך שהיא במריבה עם אביה, סוף